

חומעה ורודה צמח חד-שנתי מרשים בפרותיו האדומים (אפריל 2023)

אלוני ערגה

פתיח: **חומעה ורודה** *Rumex cyprius* ממשפחת הארכובייתיים היא צמח עשבוני בגובה עד 40 ס"מ הבולט בצבעו הוורוד אדום ונפוץ ביותר בדרום הארץ. הגבעולים ורודים עד כהים נושאים עלים פשוטים וחלקים עם פטוטרת ארוכה וטרף מעויין. הפרחים דו-מיניים, קטנים נטויים. להם 6 עלי עטיף 6 אבקנים ושחלה עילית. הפרחים מואבקי רוח. שלושה מעלי העטיף משנים צורתם ומתפתחים לכנפים כחלק מהפרי ובכך עוזרים לתפוצו ברוח. לכנפיים לרוב גוון ורוד עם עורקים אדומים בולטים מרהיבים ביופיים.

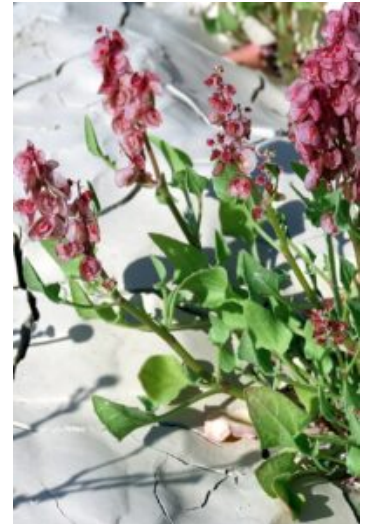
חומעה ורודה *Rumex cyprius* המשתייכת למשפחת הארכובייתיים, היא עשבוני חד-שנתי נפוץ בעל מופע מרשים באזור גידולו. לאחר הנביטה מתפתח בקרקע שורש מעמיק ומהנצרון מתפתחים גבעולים עלים ופרחים. הגבעולים ירוקים אדמדמים עשבוניים עם עלי בסיס הנראים כשושנת. הגבעולים זקופים או נטויים נושאי עלים ותפרחות גובהם 10-35 (40) ס"מ (Zohary 1966). העלים פשוטים וחלקים מעוינים (3-8.5 ס"מ), מסורגים על הגבעול בעלי פטוטרת דקה ארוכה מהטרף. בסיס הפטוטרת נתון בשופר שהוא נדן המתפתח מעלי לואי במפרק. הטרף דמוי חץ לעיתים בשרני, שפתו תמימה וראשו מחודד.

חומעה ורודה מימין: פרט בודד גובהו 30 ס"מ, ולו מספר גבעולים נושאי תפרחת אשכול. באמצע: קבוצת פרטים מרשימה אחדים מהצמחים אדומים-נושאי פירות אחרים בתחילת פריחה. משמאל, בערוץ בסמוך לכביש יחד עם מלוח ספוגי. צילמה ערגה אלוני ©

בראשי הגבעולים מתפתחת תפרחת שהיא אשכול. ממפרקי האשכול מתוך השופר, נשלפים לרוב 1-2 פרחים נושאים על עוקץ, נטויים מטה. הפרח דו-מיני, צבעו ירוק ורוד קוטרו 2-3 מ"מ ולו 6 עלי עטיף מסודרים בשני דורים. שלושה עלים בדור החיצוני אינם משתנים ונותרים בגודלם. שלושת העלים בדור הפנימי המכונים קשוות, גדלים ומתרחבים לכנפיים העוטפים את הפרי שעוזרים לתפוצתו ברוח (זוהרי 1987). הכנפיים מרשימים, הם מעוטרים ברשת עורקים אדומים המוסיפים צבע למראה הצמח. אבקנים 6 שווי אורך, מבניהם עולים 3 עליים דקים שעירים. השחלה עילית בת מגורה אחת וביצית אחת.

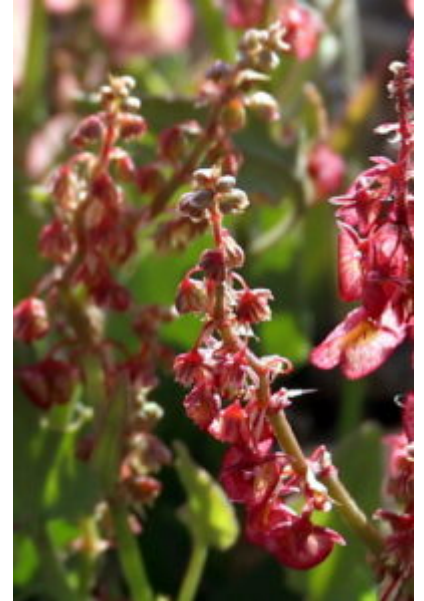

חומעה ורודה, מימין ומשמאל: עלי הצמח פשוטים בעלי פטוטרת וטרף מעוין. בראש הגבעול נישאת תפרחת רבת פרחים. צילמה ערגה אלזוני ©

הפרי אגוזית חד זרעית (פיינברון- דותן, דנין 1991). לאחר הבשלת הפרי הכנפיים מתייבשות הפרי ניתק מהצמח ונפוץ ברוח. הפרח חסר צוף והוא מואבק רוח. מחקר שבדק את תרדמת הזרעים אריכות חייהם ודרישות נביטה של תשעה מיני חומעה בתנאי שדה ובמעבדה (בהם שלושה מינים הגדלים בארץ: **חומעה מגובבת, חומעת החוף וחומעה ורודה**). נמצא שבין כל המינים שנבדקו קיימים הבדלים בולטים באקולוגיית הנביטה. אלה הגדלים בארץ זרעיהם מאריכי חיים העוברים מחזור תרדמה בקיץ עם רמת תרדמה נמוכה בחורף ובתחילת האביב (Van Assche J. et al 2002). שכיחות הצמח בנוף בשנים גשומות בעונת החורף, היא רבה ולעיתים נמצאים מקבצים בכתמים בוואדיות ובשולי כבישים וצבעם האדום בולט למרחק. בשנה עם מיעוט גשם הנביטה פוחתת והצמחים נמוכים. **חומעה ורודה** פורחת מינואר עד מאי.

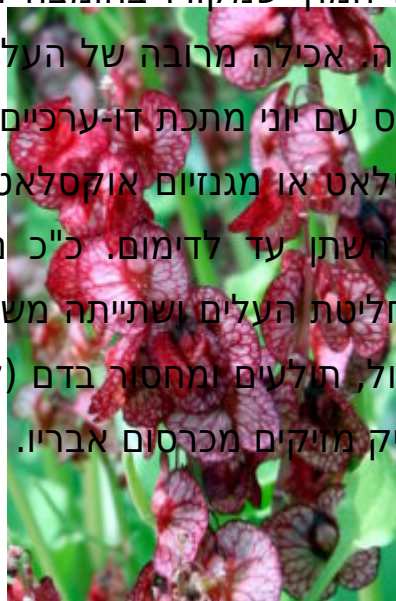

חומעה ורודה מימין: התפרחת נושאת פרחים רבים ורודים אדומים נטויים מטה. לפרחים גביע ורוד ירקרק. משמאל: פירות וכנפי הפרי הוורודים העוזרים לפרי שהוא אגוזית לפוץ ברוח.

חומעה ורודה מקורה במזרח הים התיכון, היא נפוצה בערבות, מדבריות ובתות. גדלה במישורים, צדי דרכים, מדרונות חצויים של אבן גיר וכן סלעי יסוד על קרקע רדודה גסת-גרגר או דקת גרגר. הצמח שכיח בנגב בצפון מערב ודרומו (כולל במדבר חם) בערבה, בבקעת ים-המלח, שפלה, הרי שומרון ויהודה, בעמק הירדן כולל בצפוני. נדיר בגולן ובמזרח הגליל. תפוצתה העולמית משתרעת במדבריות צפון אפריקה, דרום-מערב אסיה, מזרח הים התיכון חצי האי ערב סיני ומצרים קפריסין ויוון. טיפוס תפוצתו אירנו טורני וסהרו ערבי.

הצמח מוכר לאוכלוסיות מסוימות בארץ כצמח נאכל וכצמח מרפא. העלים נאכלים טריים ע"י האדם והחי ולהם טעם חמוץ שמקורו בחומצה חומעתית $C_2H_2O_4$ המוכרת כחומצה אוקסלית שהיא חומצה חזקה. אכילה מרובה של העלים מסוכנת מפני שיון האוקסלט בעל נטייה ליצור מלחים קשי תמס עם יוני מתכת דו-ערכיים. כך יכולים להיווצר בגוף גבישים של סידן-אוקסלאט, ברזל אוקסלאט או מגנזיום אוקסלאט ששוקעים כאבנים בכליה. אוקסלט הסיידן עלול לפגוע בדרכי השתן עד לדימום. כ"כ נפגעת גם במערכת העיכול (גרנות, ברפואה העממית חליטת העלים ושתייתה משמשת תרופה נגד כאבי בטן, אלרגיה, צהבת, אבנים בכליות, שלשול, תולעים ומחסור בדם (קריספיל 1985). הצמח מייצר בגופו חומרים אלה במטרה להרחיק מזיקים מכרסום אבריו.

גרנות י 2014. צמחי הנגב ברפואה האיטלמית הקדומה וברפואה העממית הבדואית
הוצאת אופיר.

זהרי מ. 1987. כל עולם הצמחים הוצאת עם עובד (הדפסה שלישית).

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

קריספיל נ. 1985. צמחי מרפא, מדריך שדה לצמחי המרפא של א"י. הוצאת דפוס המקור.

Danin, A. 2004: Distribution atlas of plants in the Flora palaestina area

Van Assche J. Van Nerum D. & Darius P. 2002. The comparative
germination ecology of nine Rumex species. Plant Ecology 159, 131-142
<https://doi.org/10.1023/A:1015553905110>

Zohary M 1966. Flora Palaestina The Israel Academy of Sciences and
..humanities Jerusalem vol. 1 p. 61

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע. **חומעה ורודה** צמח חד-שנתי מרשים בפרותיו האדומים (אפריל 2023)
[/https://www.kalanit.org.il/monthly_blooms/rumex_cyprius_04_2023](https://www.kalanit.org.il/monthly_blooms/rumex_cyprius_04_2023)

פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 8.
